

Doru Pop este profesor la Facultatea de Teatru și Televiziune din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. A predat cursuri de film românesc și european la Bard College din New York în 2012 și a fost visiting professor la Universitatea Columbus, Georgia în 2017. A publicat mai multe volume de studii și eseuri, dintre care "Alegerile naibii. Fals tratat despre methenele imaginarului politic autohton, 2007"; "Ochiul și corpul. Modern și postmodern in filosofia culturii vizuale, 2005"; "911. Ziua în care a murit democrația: eseu despre limitările libertății, 2003". În limba engleză a publicat volumul "Romanian New Wave Cinema: An Introduction, McFarland, 2014". Ca prozator este autorul romanului "O telenovelă socialistă", apărut la Cartea Românească (2013) și tradus în limba maghiară cu titlul "Socialista Szappanopera" (2017) la editura Lektor. A publicat un volum de povestiri pentru copii, "Poveștile bunicuței Nana" (2003), precum și mai multe studii și eseuri în volume naționale și internaționale. Scrie comentarii politice, cronică de film și de carte precum și editoriale pentru o serie de reviste literare și culturale românești.

Doru Pop

ROMÂNIA NERESETABILĂ

LIMES
2018

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Pop, Doru

România inimaginabilă / Doru Pop. - Florești : Limes, 2018

ISBN 978-606-799-237-3

32

© Copyright Editura Limes

Str. Castanilor, 3

407280 Florești, jud. Cluj

Tel.: 0264- 544109; 0723- 194022

e- mail: edituralimes2008@yahoo.com

www.edituralimes.ro

CUPRINS

CUPRINS	5
CUVÂNT ÎNAINTE Lecțiile democrației pentru to(n)ți.....	7
CAPITOLUL 1 Unde ni sunt intelectualii?.....	11
CAPITOLUL 2 Adio, democrație sau despre nașterea statului iliberal	51
CAPITOLUL 3 Instagrame din Revoluția generației CTRL+ALT+DELETE.....	131
CAPITOLUL 4 Despre fericirea și nefericirea de a fi român.....	189
CAPITOLUL 5 Moștenirea neamului prost și codul proastelor năravuri mioritice.....	251
CAPITOLUL 6 Fișă medicală privind starea proastă a națiunii sau despre „bolile drepte”.....	305
(ÎN LOC DE) ÎNCHEIERE Apel către lingăi.....	355

CAPITOLUL 1

Unde ni sunt intelectualii?

Eșecul intelectualilor, falimentul inteligenței

După 1989 România ar fi avut șansa unei adevărate revoluții a intelectualilor. Scriitori și oameni de cultură precum Mircea Dinescu sau Ion Caramitru erau la televiziunea națională, aveau acces la mințile și privirile concetățenii lor. Ana Blandiana sau Doina Cornea se găseau în structurile politice de la nivel central, existau variante remarcabile pentru apariția unei noi clase de politicieni, printre care s-ar fi putut număra oameni ca Nicolae Manolescu sau chiar Andrei Pleșu. Din păcate am asistat la *eșecul intelectualilor*. Incapacitatea lor de a prelua controlul asupra României post-decembriste – iar aici trebuie să includem și eșecul auto-asumat al lui Emil Constantinescu care, să nu uităm, era la vremea aceea Rectorul celei mai importante Universități din țară, a avut un efect pe termen lung. Această „trădare a inteligenților” reverberează și astăzi.

Ca urmare, România a ajuns să fie condusă de către o *specie nouă de pseudo-intelectuali*. Falși specialiști, semidocti și profesioniști ai imposturii, preținși lideri de opinie, incompetenți cu diplome false și cariere falsificate au acaparat statul român. De fapt reconstrucția despre care vorbim nu poate să se producă pentru că ierarhia valorilor este inversată. Fără o societate meritocratică, în care succesul și ascensiunea publică să fie asigurate prin merite personale autentice, nu vom putea vorbi despre un sistem democratic funcțional.

Oamenii inteligenți ai unei țări ar trebui să funcționeze ca un *think-tank* continuu și public, care să aducă pe piața liberă a dezbaterilor de idei diverse propuneri, pentru a găsi soluțiile cele mai bune la problemele cu care ne confruntăm ca societate. În mod imediat, pare că problemele sunt exclusiv de natură politică, pentru că trebuie luate decizii legate de administrarea grupului din care facem parte. Pe termen lung, însă, e mai importantă

definirea și construirea unei identități distincte, a unor proiecte comune care dau calitatea oricărei națiuni. Aici, din păcate, românii nu reușesc să se mobilizeze – suntem, de prea multe ori, prinși în vremelnicia și meschinăria banalului imediat. Rolul intelectualilor publici este tocmai acela de a critica falsele valori și proiecte și de a propune mereu noi și noi teme de discuție pe agenda publică.

În fond, intelectualii nu sunt altceva decât *capitalul de inteligență al unei națiuni*, numai că diplomele ori deșteptăciunea nu sunt suficiente pentru a proba calitatea de intelectual. Chiar dacă, în sens tradițional un intelectual este specialistul într-un domeniu academic, nu sunt în niciun fel convins că trebuie să limităm această categorie la elitele profesionale, de multe ori un medic specialist, care are predispoziții spre lectură și cultură este preferabil unui comentator cu gura mare de la televizor, care nu a citit nicio carte în ultimul deceniu. Pe de altă parte, nici orice absolvent de facultate nu devine automat membru al comunității intelectualilor, prin faptul că a efectuat lecturile obligatorii. Și aici ajungem la ideea de intelectual public – vorbim despre acel tip de „profesionist al intelectului” care este capabil să participe la dialogul cu semenii săi într-o manieră coerentă și accesibilă.

Cine are nevoie de intelectuali?

Confuzia în care ne aflăm provine și din faptul că nu există o separație clară între intelectuali și pseudo-intelectuali în societatea românească. Câțiva politicieni, care sunt și universitari (în sensul că publică volume mai mult sau mai puțin relevante și au doctorate mai mult sau mai puțin originale), și vedete de televiziune (în sensul că sunt chemați pe la diverse posturi pentru a-și exprima opiniile), mimează rolul de intelectuali publici.

Caracteristica principală a intelectualului public nu este dată de aparițiile pe ecran și nici de falsele acreditări academice. Desigur, definiția clasică (și largă) a lui Richard Posner acceptă (*Public Intellectuals. A Study of Decline*, Harvard University Press, 2003) posibilitatea ca și politicienii să aparțină acestui dialog al ideilor. Dar nu putem include automat politicienii „deștepți”, cu multiple apariții în mass media, în această categorie. Când

politicienii sunt captivii intereselor de grup pe care le reprezintă și, chiar dacă vorbesc pe înțelesul maselor, nu sunt altceva decât transmițători ai concepțiilor dominante, atunci își pierd calitatea despre care vorbim. Cred că mai importantă este distincția stabilită de Posner între relevanța publică și relevanța academică, respectiv corelația dintre ceea ce faci ca specialist și profesionist în domeniul tău și numărul de apariții televizate. Când un intelectual devine politician, acestea din urmă devin mai importante decât probitatea profesională. Un intelectual public trebuie să demonstreze capacitatea de a aborda critic problemele politice, simultan cu transmiterea într-un limbaj inteligibil în cultura de masă a valorilor democratice.

Azi putem să adăugăm la această categorie și subsecțiunea forma intelectualului public online, iar în România vorbim despre un grup coerent. Cele mai multe astfel de exemple sunt date de intelectualii care s-au implicat în cazurile recente de activism, mai ales pentru campanii care susțin noile ideologii ale ecologismului. Faptul că noile media au permis dezbateră publică a unor opinii concurente ne oferă speranța că platformele și rețelele sociale vor deveni și în România spații ale dialogului de idei, tocmai prin apariția de noi tipuri de public.

Mediatizarea excesivă, tabloidizarea sferei publice și superficializarea dialogului în spațiul public au dus și la transformarea imaginii din opinia publică despre rolul intelectualilor. E simptomatic faptul că un binecunoscut „intelectual media” a rostit la un moment dat o frază comică: pe mine să nu mă faci intelectual, eu sunt sociolog! La noi s-a demonetizat însăși ideea de intelectual, mai ales pe fondul superficializării studiilor universitare, al autosuficienței dialogului de idei și chiar al lipsei de resurse umane. De prea multe ori locul intelectualilor adevărați a fost luat de pseudo-intelectuali, de indivizi care doar proiectează iluzia pregătirii temeinice. De fapt în societatea noastră există o tradiție a mimării diverselor roluri sociale, iar intelectualii fac parte din această tradiție. Intelectualii mioritici, încă de la începuturile modernității, când s-a produs „intelectualizarea forțată” a elitelor de la noi, au imitat ce vedeau în Occident. Dar, parcă astăzi mai mult ca oricând, pseudo-intelectualii mioritici s-au coagulat într-o clică de

sfertodocti care au cotropit România pe toate palierele existenței sociale.

Russell Jacoby vorbea într-un alt context despre faptul că azi vedem amurgul intelectualității, că am rămas cu „ultimii intelectuali”, respectiv asistăm la declinul rolului oamenilor care problematizează critic și rațional problemele din lumea de azi. Societățile mediatice în care trăim cultivă un alt tip de inteligență și un alt mod de exprimare a ideilor. Sunt preferate personalitățile histrionice, cei care știu să „dea din gură”, figurile de scandal care aduc rating. Independența gândirii și refuzul înregimentării, gândirea divergentă și atitudinea critică imparțială sunt descurajate.

De aceea Posner, care descria mai multe „genuri” de intelectuali publici, prefera ideea de „evaluator critic”, cu care eu însumi mă identific. Cu toate acestea, nu orice „expert” este și un expert critic, sau un specialist care știe să-și exprime public ideile, astfel încât, într-o societate de masă, idei care sunt uneori complexe, să poată fi „digerate” de un public larg. Prin urmare, spre deosebire de criticii de serviciu ai diverselor posturi de televiziune, aflați pe statele de plată ale oligarhilor, intelectualul critic este cel care se împotrivesc diverselor derapaje morale sau ideatice ale grupului social din care face parte. Intelectualul public nu este totuna cu „intelectualii media” care își dau cu părerea despre orice și oricând. Ei pot fi sociologi sau poeți, nu contează, important este că își doresc celebritatea mediatică mai mult decât orice și nu sunt interesați atât de dialog, cât de celebritate. Există și publicistul de cancan politic, fie el cu studii universitare ori premii literare – nici acesta nu poate fi văzut ca un intelectual public pentru că se complăce în schimbul facil de replici la televizor, fără consistență, fără finalitate, fără altă miză decât popularitatea. Prin urmare, accesibil nu înseamnă neapărat simplist, iar public nu presupune obligatoriu carențe de natură profesională. Între aceste limite putem descrie rolul intelectualului public.

Categoriile de intelectuali care au fost (și sunt încă) modele pentru majoritatea românilor, pot fi împărțiți în două tabere. Pe de o parte sunt inteligenții care stau închiși în turnul de fildeș al lecturilor și instituțiilor fosilizate din care fac parte. Ei sunt mereu

scârbiți de lumea din jur și consideră că e sub demnitatea lor să se implice în viața publică și sunt prea demni să intre în troaca dialogului cu mulțimile ignorante. Chiar și atunci când o fac, discursul lor este aproape ininteligibil pentru publicul larg. Alții reprezintă *intelighentsia* implicată ideologic, oamenii de cultură și idei care reprezintă anumite idei politice, înguste din punctul de vedere al reprezentativității unui grup mai larg, care sunt membri de partid sau care servesc interesele unor politicieni. Nici unii, nici alții nu pot constitui un etalon.

Pentru mine modelul rămâne Adrian Marino. Teoreticianul care nu a primit niciodată o catedră în România postdecembristă a reprezentat o conștiință critică și un model academic de mare probitate publică și profesională fără a fi universitar. Cel mai tradus critic de la noi, el a reprezentat vârful cercetării în domeniul teoriei ideilor literare și a rămas o conștiință lucidă și implicată în dialogul public. Deși a refuzat în mod constant să se înregimenteze, nu a fost niciodată neimplicat. Marino a fost o voce critică la adresa *establishmentului* cultural și a știut să își folosească „academismul” în contextul discuțiilor politice de la începutul anilor '90. Din păcate, varianta liberalismului propusă de Marino a fost acoperită de gălăgia clicii drepte conservatoare și de injuriile ofensatoare ale „boierimii minții”.

Despre dinții concetățenilor noștri și boierimea gândirii

Când un filosof, proprietar al unei afaceri de zeci de milioane de euro și șofer capabil al unui bolid de zeci de mii de euro, deplânge faptul că unii dintre concetățenii săi au dantura stricată, el este reprezentativ pentru un tip de „trădare a intelectualilor” de care suferă România contemporană. Intelectualii de la noi nu sunt preocupați de faptul că sistemul medical nu asigură cetățenilor servicii medicale, ci de faptul că oamenii sunt știrbi.

Ce legătură este între disprețul față de dinții găunoși ai unor oameni săraci și gândirea găunoasă neoliberală? În primul rând, trebuie să acuzăm exteriorizarea dezinhibată a unei ideologii a segregării. „Noi” facem parte dintr-o elită spălată și deșteaptă, iar „ceilalți” sunt întotdeauna murdari și jechoși. Prin

urmare noi, cei isteți și atotștiutori, trebuie să spunem ce e bine pentru toată lumea. Voi, cei proști și ignari, trebuie să vă țineți gura și să așteptați până o să vi se spună ce și cum să faceți.

Aceasta este o trăsătură fundamentală a elitismului intelectual de dreapta, caracterizat în mod profund de un anti-egalitarism nedisimulat. Vedem această atitudine și din alte luări de poziție ale „intelectualilor de dreapta”, ușor scârbiți de democrație și de faptul că trebuie să accepte consecințele nefericite ale unui sistem politic dezagreabil. Filosofii din această tipologie prind cu batistuțele lor de mătase de un colț al democrației, și strâmbă din nas când se gândesc că această democrație îi pune pe același plan cu niște brute ignare. Apoi oftează din toți rărunchii, recunoscând ipocrit că se fac vinovați de „elitism”, în timp ce privesc cu dispreț la „sătenii din Prahova”. Pentru că trebuie să-i accepte pe nespălați la masa lor cu tacâmuri de argint, această consecință nedorită îi face să considere însăși democrația „problematică”. Desigur că dă bine să vorbești coconetului mic-burghez despre „iubirea lui Christos”, dar când vine vorba să pui mâna pe leproși sau să ridici de jos nespălații paralizici, e mai bine să o faci cu mănuși de latex. De fapt, pentru ei devine problematică însăși natura integratoare a democrației. Nu mai poți să crezi în democrație, nu-i așa, dacă ea aduce în prim plan „semidoctii și pipițe”.

Aceiași intelectuali uită cum au adus chiar ei la putere un autocrat primitiv și cum au cultivat decenii la rând un sistem social bazat pe aroganță și sfidare la adresa oamenilor simpli ai acestei țări. Nici nu e de mirare că acești filosofi ai dreptei aristocratice sunt dușmani înveterați ai comunismului. Pentru ei, singura democrație dezirabilă ar fi cenzitară și, dacă s-ar putea, restrictivă pe categorii de clasă, cum era în Ancien Régime, unde societatea era împărțită pe „caste”. Logica lor este perfect rezonabilă. Cum e posibil ca votul unui boier al minții să fie egal cu votul unui oier nespălat? De aceea, dacă s-ar putea, ar fi bine ca deciziile în societate să fie luate numai de către „știutori”, care să îi consilieze pe bogați și să beneficieze de sprijinul celor spălați cu șampon de lux. Disprețul lor e vechi. S-a manifestat față de „sanchiloți” și se vede azi în greața față de cei care nu au aflat de ața dentară. Marxismul le repugnă tocmai pentru că

valorifică potențialul celor pe care ei îi etichetează drept „lumpeni”. Sigur că efectele malefice ale comunismului trebuie expuse public. Dar nici fascismul intelectual al unora nu poate fi lăsat să bântuie liber în dezbaterea de idei. Iar intelectualii moralisti care au reprezentat în ultimele două decenii principala forță ideatică și culturală a României sunt la fel de responsabili pentru modul cum arată țara noastră astăzi, în pragul centenarului.

Disprețul suveran față de „România gurilor știrbe” nu poate să înlocuiască „trădarea” acelorași intelectuali care au susținut gura la fel de spurcată a unui președinte toxic, dar fără să strâmbe din nas, pentru că atunci erau vrăjiți de promisiunile discursului de dreapta. Din păcate, acești campioni ai moralei publice au instituit în ultimul sfert de secol în România o întregă cultură a disprețului, un fel de terorism al supremației etice auto-justificate. Ei sunt o nouă intelighenție (adeseori beneficiară a avantajelor vechii intelighenții din România ceaușistă), care și-a construit un eșafod neo-aristocratic. Întotdeauna ușor cinici când vine vorba despre justiție socială, ei practică toleranța în forma sa plină de dezgust, respectiv într-o versiune de tip „apartheid”. Ei „tolerează”, fără să fie toleranți, acceptă ca pe un soi de blestem faptul că democrația presupune prezența la masa comună și a celor defavorizați. Asta e, își spun scrâșnind din dinții de porțelan puși la vreo clinică din Occident, nu avem ce face, trebuie să acceptăm votul universal. Desigur, doar dacă alegătorii iau deciziile dorite de ei.

Ca niște lorzi ai intelectului, această specie de intelectuali de dreapta disprețuiește orice expresie ideatică a „stângii” ca fiind „murdară”. Ei au un dispreț olimpien (și nietzschean) față de descultii și nespălați. Vorbesc cu mare emfază despre Isus și „poveștile” acestuia, dar ignoră cu superbie toleranța pe care o emană gândirea „de stânga” a Nazarineanului, întotdeauna aflată de partea celor defavorizați. Ei consideră „binefăcători” în sensul în care cei pe care îi „milostivesc” cu deșteptăciunea lor pe cei din jur, care ar trebui să fie mereu recunoscători. Intelectualii disprețului și ai dezgustului sunt reacționari, în sensul în care deplâng mereu defectele unei societăți lipsite de ierarhii, dar sunt scârbiți de progresul și deschiderea acesteia. Își

înfrânează cu greu scârba față de „plebe” și maschează cu grijă sila enormă pe care o resimt când trebuie să-și coboare mocasinii de piele de șarpe pe macadamul urât mirositor al patriei.

De aceea ei marchează, de fapt, o „trădare a inteligenței” în sensul descris de Julien Benda în textul clasic intitulat chiar *La Trahison des clerics*. Tentația gândirii conservatoare reprezintă una dintre bolile cele mai grave ale intelectualilor, pentru că atunci când filosofii încep să servească intereselor particulare ale unei clase sociale, ei își pierd dreptul la inteligență. Iar lipsa de empatie, cuplată cu disprețul suveran față de cei săraci, sunt tot atâtea dovezi ale unei minți îmbâcsite, ca și dinții plini de carii ai sărmanilor. De aici vine și stupoarea lor în fața efectelor democrației. Suferă în fond de o inaderență emoțională față de semenii lor. Benda descria acest tip de intelectual drept *homme sans cœur*. Poți să ai dinții foarte frumoși și albi, dacă inima ta este neagră de ură și plină de putregai ideologic. Este la fel de detestabil discursul public care practică atacul la adresa celor care nu se pot apăra ca și utilizarea perfidă a săracilor de către pseudo-stânga PSD-istă.

Pentru că, la urma urmelor, vorba unui banc mai vechi, *dinții stricați se mai pot repara, dar mințile închise nu*.

Nevoia de exorcizare a intelectualilor

La începutul mandatului președintelui Iohannis, un grup de intelectuali i-au scris acestuia o scrisoare, iar acesta s-a conformat cerințelor lor. Ar putea însemna că societatea civilă funcționează și în România, că sfera publică de la noi este în sfârșit în deplinătatea puterilor sale. Problema rămâne însă aceea dacă nu cumva presiunea unui grup de interese (pozitiv în cele din urmă) se poate transforma în ostilitatea altor participanți la dialogul public de la noi.

Anunțul făcut de Tatiana Niculescu Bran, care susținea că va fi purtătorul de cuvânt al președintelui Iohannis, a fost confirmat de încă neinstalatul locatar de la Cotroceni. O decizie bună, profesional vorbind. Să alegi un fost jurnalist BBC și un scriitor remarcabil într-o astfel de poziție publică este, în principiu,

de bun augur. Pe locul ocupat de un Bogdan Oprea, fost ziarist la Adevărul de Seară și descins din curtea Elenei Udrea, se întoarce un jurnalist cu școală de BBC World Service, ca și Valeriu Turcan, de altfel. Și mai relevant este însă faptul că anunțul de numire a venit la foarte scurt timp după ce grupul de presiune (și dialog social) de la revista „22” a publicat o scrisoare deschisă, prin care contesta posibilele numiri de consilieri prezidențiali. Nu este întâmplător nici faptul că Tatiana Niculescu Bran a debutat cu *Spovedanie la Tanacu* (în 2006), la editura Humanitas și că, anul următor, a publicat *Cartea judecătorilor* la aceeași editură condusă de către Gabriel Liiceanu, unul dintre semnatarii protestului public.

Cum devine o garanție a democrației noastre apartenența la un grup de presiune publică? De fapt, întrebarea pe care trebuie să o punem este cum pot niște luări de poziție să afecteze procesele decizionale la nivelul unor instituții ale statului? Cum pot niște „privați” să constrângă un șef de stat să acționeze într-un anume fel? De unde provine puterea unei simple scrisori? Așa cum arăta Jürgen Habermas în studiul său clasic despre sfera publică, în democrațiile contemporane procesele decizionale sunt puternic influențate de către discuțiile de pe piața ideilor. De la comentariile de cafeenea, până la protestatarii virtuali din mediul online, există nenumărate grupuri care se implică în dialogul social și care exercită presiune. Toți fac parte din sfera publică, toți insistă într-o direcție sau alta. În cacofonia democratică de azi, unde oricine se poate exprima, modelul lui Habermas explică de ce procesele publice de deliberare critică și de negociere a părerilor în fața opiniei semenilor noștri (constituiți în publicum) duce la schimbare socială. O idee compromisă în mod public, pusă la îndoială în mass media și golită de legitimitate de către cei implicați în dialogul colectiv, va fi abandonată.

Scrisoarea deschisă către Iohannis și celelalte care au însoțit-o sunt un excelent exemplu pentru modul cum funcționează puterea extraordinară exercitată de către grupuri aparent fără putere politică. Deși Klaus Iohannis este cel mai puternic om din statul român, iată că nu poate să ia propriile decizii și chiar poate fi obligat să acționeze într-un mod anume,